

Predkladaná habilitačná práca má formát vedeckej monografie, vydanéj knižne vo vydavateľstve IRIS, tematicky zameranej na problém intuície a intuitívneho rozhodovania. Autorkin vlastný prínos k problematike je reprezentovaný výsledkami vlastných štúdií tak s experimentálnym ako aj s korelačným dizajnom, pričom sa jedná o štúdie, ktoré už boli publikované, niektoré aj v karentovaných časopisoch. Práca má z kognitívnej psychológie presah do aplikovaných oblastí, získané poznatky sú aplikovateľné v pedagogickej a školskej psychológii, napr. pri výučbe kritického myslenia. Význam práce vidím najmä v sprístupnení konceptov a prístupov k intuícii na Slovensku, v autorkinom príspevku k problematike výskumu pozitívnych aj negatívnych stránok intuície, a v detekovaní kognitívnych mechanizmov v pozadí neadaptívneho používania intuície.

Úvodná kapitola habilitačnej práce je venovaná prehľadu základných prístupov a teórií súvisiacich s intuíciou, autorka najviac čerpá z teórie duálnych procesov, ktoré predpokladá existenciu dvoch odlišných systémov, zjednodušene nazvané intuitívny a reflexívny. Pozitívne je, že autorka sa neuspokojuje s jednoduchým opisom či definíciou intuície, ale súčasťou jej teoretickej argumentácie je odlišenie rôznych typov intuície, ktoré majú odlišnú povahu. Autorka považuje rozpoznávanie týchto odlišných typov za podstatný faktor pri hľadaní psychologických súvislostí intuície a identifikácii jej adaptívnosti či neadaptívnosti.

Vysoko oceňujem autorkin primerane kritický prístup k problematike intuície. Vyhyba sa jednostrannému pohľadu na intuíciu s tým, že ju nepovažuje ani za adaptívnu, ani za neadaptívnu, ale sa snaží identifikovať špecifické faktory, ktoré podporujú adaptívne používanie intuície. Z jej argumentácie vyplýva, že takýmto faktorom je najmä skúsenosť jednotlivca s rovnakými či podobnými typmi úloh, ako to vidieť napr. pri chápaní intuície, ktorá je súčasťou pracovného výkonu v profesiách vyžadujúce komplexné zhodnotenie situácie a rýchle konanie (napr. záchranári, požiarnici), kedy je nakumulovaná skúsenosť kognitívne rýchlo dostupná ako zdroj pre rozhodovanie v náročných situáciách. Vystáva sa však otázka, či takto chápaná intuícia podlieha psychologickému poznaniu v takej miere, že je ju možné zachytiť, prípadne predikovať u konkrétnych jednotlivcov.

Výskumné príspevky k téme výhod nevedomého intuitívneho rozhodovania prezentuje autorka v kapitole 4. Ide o štúdie, ktoré realizovala autorka sama resp. so svojimi kolegami či

študentami, a ktoré majú experimentálny charakter. Výsledky výskumov sú nejednoznačné, nevedomé intuitívne rozhodovanie sa v globále neukázalo ako výhodnejšie oproti vedomému racionálnemu rozhodovaniu. Autorka prisudzuje príčinu nedostatku nadobudnutej expertnosti, osobne sa však domnievam, že dôležitým faktorom je aj samotná povaha úloh, resp. definícia správneho riešenia. Ak je totiž normatívna, je prirodzené, že k splneniu týchto kritérií skôr vedú racionálne postupy. V reálnom živote však správnosť rozhodnutí nie je definovaná vždy racionálne, napr. mnoho ľudí pri kúpe nehnuteľnosti zdôrazňuje tzv. *genius loci*, ktorý sa môže vymykať racionálnym požiadavkám.

Ako psychologicky dôležitú a aktuálnu vnímam kapitolu 4, ktorá sa zameriava na negatívnu stránku intuície a to súvis s prijímaním iracionálnych presvedčení, ako sú konšpirácie, či rôzne pseudovedecké a paranormálne presvedčenia. Autorka argumentuje, a to aj výsledkami svojich vlastných výskumov, že dôvera a spoliehanie sa na intuíciu môže zvyšovať pravdepodobnosť nekritickej akceptácie takýchto presvedčení. Ide v súčasnosti veľmi aktuálnu tému, pretože šírka akceptácie konšpiračných presvedčení sa v súčasnosti ukazuje ako veľmi rozsiahla a je evidentné, že vzostup konšpiračných presvedčení má negatívne dôsledky na spoločnosť. Autorka vidí zdroj akceptácie iracionálnych presvedčení v deficite kognitívnych schopností (inteligencia) ako aj kognitívnych procesoch (napr. kognitívna lenivosť, konfirmačná zaujatosť). Porozumenie týmto procesom je dobrým predpokladom možnej aplikácie získaných poznatkov vo vzdelávaní a rozvíjaní tzv. kritického myslenia. Tu vidím najväčší potenciál práce, pretože je všeobecný konsenzus, že vzdelávanie by nemalo prinášať len poznatky, ale aj schopnosť kriticky uvažovať a triediť informácie, no v našom školstve neexistuje systematická práca v tejto oblasti. Myslím, si, že táto habilitačná práca môže byť jedným z argumentačných zdrojov pre opodstatnenosť výučby kritického myslenia, ale zároveň môže poskytnúť aj obsahové podnety, napr. pre tréning odolnosti voči kognitívnej lenivosti či konfirmačnej zaujatosti.

Na druhej strane by som považoval za potrebné upriamiť pozornosť aj na nekognitívne zdroje iracionálnych presvedčení, a to najmä v sociálnej oblasti. Mnoho teoretických aj empirických štúdií napr. poukazuje na úlohu iracionálnych presvedčení v budovaní kolektívnej identity a začlenení do sociálnej skupiny, zvládání statusu spoločenskej minority apod. Autorka ich spomína okrajovo, avšak podľa môjho názoru je potrebné tieto nekognitívne faktory brať do úvahy najmä preto, aby sme porozumeli, prečo môžu niekedy na kogníciách založené intervencie redukcie iracionálnych presvedčení zlyhávať vo svojom efekte. Kognitívne procesy sa totiž nedajú vyňať z celkovej emocionálneho a motivačného

fungovania človeka a často plnia požiadavky emócií, ako to uvádza napr. aj v práci spomínaný J. Haidt.

Po formálnej stránke je práca bez chýb, nevyskytujú sa v nej gramatické ani iné formálne nedostatky, čomu iste napomohlo, že práca prešla štandardnou jazykovou korektúrou a edičným procesom v renomovanom slovenskom vydavateľstve. Treba vyzdvihnúť, že aj keď sa jedná o vedeckú prácu so všetkými k tomu patriacimi charakteristikami, z ktorých autorka pri písaní nezľavuje, práca je písaná čitateľsky zrozumiteľným a pomerne prístupným štýlom, čo zvyšuje jej potencionálny impact aj mimo akademickej psychológie.

Otázky k obhajobe:

- 1) Niektoré prístupy polemizujú s konceptom prijatia iracionálnych presvedčení (napr. konšpirácií) ako dôsledkom kognitívnej lenivosti s poukázaním na fakt, že niekedy sú takéto systémy presvedčení veľmi dobre logicky prepracované a vnútorne konzistentné, a teda vyžadujú veľkú námahu pri logickom uvažovaní (napr. Bahna, 2015). Čo si autorka myslí o týchto prístupoch?
- 2) Vedela by autorka na základe uvedených poznatkov formulovať, ako konkrétne by sa v procese vzdelávania dalo pracovať na odolnosti voči kognitívnej lenivosti a zaujatosti?

Záver

Predkladaná habilitačná práca podľa môjho názoru spĺňa kritériá kladené na habilitačné práce v odbore, v ktorom sa habilitačné konanie uskutočňuje. Som presvedčený, že práca predstavuje prínos k poznaniu v danom odbore a preto na jej základe navrhujem, aby bol PaedDr. Vladimíre Čavojovej, PhD., udelený titul docent v odbore 3.1.11 Pedagogická, poradenská a školská psychológia.

V Trnave 26.2. 2018

Prof. Mgr. Peter Halama, PhD.